

Kutilka Tracheliodes varus při útoku na mravence lužního (Liometopum microcephalum). Foto J. Klváček

Holeně zadních nohou *T. curvitaris* jsou celé žluté, *T. varus* má konce zadních holení vždy černé. Pro dokonalé rozpoznání obou druhů jsou ale zásadní morfologické odlišnosti, na něž se musíme podívat pod mikroskopem nebo alespoň použít dobrou lupu a pro účely našeho příspěvku jsou už příliš specializované.

Biologie obou druhů je velmi málo známa, o kutilce *T. varus* nevíme prakticky skoro nic. Jen bylo vypořádováno, že zatímco *T. varus* loví mravence výhradně na svislých kmenech, *T. curvitaris* dovede lovit i na zemi i na vodorovných náběžích kořenů. Vzhledem k velikosti těla se zdá, že kutilka *T. varus* loví menší a *T. curvitaris* větší mravence. Oba druhy mají k lovu velmi dobře uzpůsobeny střední a zadní končetiny. Na obrázku, který zachycuje útok kutilky *T. varus* na mravence lužního, je dobře patrné zakřivení zadních holení a nártů. Právě podle zakřivených holení se *T. curvitaris* česky jmenuje šíronožka křivonártá. Těmi a kusadly odtrhávají mravence z podkladu, padají s nimi k zemi a rychle mravence ochromí žahadlem.

Většina kutilek loví málo se bráníci hmyz (např. mouchy) s poměrně měkkou kutikulou (housenky apod.). Ulovení takové kořisti je snadné a po jejím nalezení otázkou chvíle. Mravenci jsou ale hmyz s tvrdou kutikulou a se silnými kusadly, která dovedou dobře používat. O tom, že je lov

mravenců pro kutilky obtížný, velmi energeticky náročný a nebezpečný, svědčí to, že trvá dlouho, než si kutilka vybere přiměřeně velkého a orientovaného mravence. Nad proudem mravenců poletuje, nebo téměř stojí několik minut, než zaútočí. Mnoha jedincům kutilek chybějí části chodidel nebo tykadla. Přišly o ně v souboji s mravencem.

Kutilky rodu *Tracheliodes* tedy žijí jen tam, kde hnízdí mravenec lužní — v ČR na jižní Moravě od Pavlovských vrchů po sou-

tok Dyje a Moravy. Pozorovány byly na starých, mohutných dubech, které byly alespoň částečně otočeny do volného terénu. V zapojeném lese, i když byly stromy obsazeny mravenci, nebyly kutilky nalezeny.

Stromů vhodných pro život mravenců ubývá těžbou a přeměnou krajiny. Tak se samozřejmě snižuje početnost jejich predátorů — kutilek. Záleží tedy na kvalitě lesního hospodaření, zda zůstanou mravenci lužní i kutilky rodu *Tracheliodes* součástí naší fauny i v budoucnu.

Invaze ostnohřbetky americké v ČR

Petr Kočárek

V současnosti můžeme v České republice sledovat rychlé šíření vzhledově velmi nápadné až bizarní ostnohřbetky americké (*Stictocephala bisonia*) z čel. *Membracidae* a z řádu kříšů (*Auchenorrhyncha*). Pochází z mírného pásu Severní Ameriky, odkud byla do Evropy zavlečena již na počátku 20. stol. První údaj o výskytu byl publikován v jižní Francii v r. 1912. Od té doby se ostnohřbetce americké podařilo obsadit převážnou část Středomoří, kde je v současnosti již hojná. Teprve v posledních desetiletích však proniká také do teplejších oblastí střední Evropy. Na Slovensku byla poprvé zaznamenána v r. 1972 a v současnosti je již rozšířena v celé Panonské nížině. U nás byla poprvé nalezena na jihovýchodní Moravě v r. 1994 (Lauterer 1996), následně pak na dalších dvou jihomoravských lokalitách (Chládek 1998, Malenovský 2001).

V r. 2003 se mi podařilo zaznamenat první výskyt ostnohřbetky americké na severní Moravě, u Staré Vsi nad Ondřejnicí v CHKO Poodří. Hned v následujícím roce jsem při entomologických průzkumech narazil na tyto kříšy na dalších dvou mís-

Na obr. vlevo i vpravo ostnohřbetka americká (*Stictocephala bisonia*), která je díky svému exotickému vzhledu velmi nápadná a nezaměnitelná. Snímky P. Kočárka

tech a v r. 2005 již na celé řadě lokalit v okolí Ostravy, Karviné, Havířova a Bohumína, kde se vždy vyskytovali velmi hojně. Na severní Moravě jsme tedy právě v této době svědky probíhající invaze. Zřejmě tomu tak bude i v dalších částech České republiky, přestože z Čech dosud tento druh uváděn není. Rozhodně stojí za to si výskytu a šíření ostnohřbetky všimnout, protože s velkou pravděpodobností se v nejbližších letech stane zcela běžným druhem naší fauny.

Vývoj vajíček ostnohřbetky americké probíhá pod kůrou tenkých větví listnatých dřevin, do kterých samičky vytvářejí před kladením vajíček charakteristické podélné zářezy. Vajíčka zde přezimují a líhnutí nymf pak probíhá od května do června. Krátce

po vylíhnutí opouštějí nymfy dřeviny a vyhledávají různé byliny v jejich okolí, na nichž probíhá zbytek vývoje. Od srpna dospělci přelétají zpět na dřeviny, kde opět nakladou přezimující vajíčka. Typickým biotopem, na kterém můžeme dospělce zastihnout, jsou křovité břehové porosty, okraje listnatých porostů a rozptýlená křovitá zeleň.

Ostnohřbetky využívají ke kladení vajíček také ovocné dřeviny v zahradách a sadech. Poranění, která na větvích způsobují při kladení vajíček, mohou být vstupní branou pro infekci. Proto je ostnohřbetka americká v Evropě považována za škůdce ovocných dřevin. Kladení vajíček na ovocné dřeviny má ještě jeden důležitý aspekt, a sice šíření do nových oblastí s jejich sazenicemi. Právě tímto způsobem se ostnohřbetka americká před téměř 100 lety dostala do Francie a dodnes jí člověk takto neúmyslně pomáhá „dobývat“ Evropu.